

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, СОЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З НЕПОВНОЛІТНИМИ ІЗ
НЕПОВНИХ СІМЕЙ (СУЧАСНІ ІННОВАЦІЇ)**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 4 курсу 07-411 групи
Спеціальності 231 Соціальна робота
Освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Спеціалізація: управління персоналом
Андрій ПАЛЯНИЦЯ

Керівник: к.пед.н., доцент Світлана КОПИЛОВА
Рецензент: к.псих.н., доцент
Наталя ТАВРОВЕЦЬКА

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
.....	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИН В НЕПОВНІЙ СІМ'І	7
1.1. Особливості соціального функціонування неповної сім'ї з неповнолітньою дитиною.....	7
1.2. Вплив неповної сім'ї на формування соціальної компетентності дитини.....	13
1.3. Мета та задачі соціально-педагогічної роботи з неповною сім'єю	16
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЮ СІМЄЮ	23
2.1. Досвід організації соціальної підтримки неповної сім'ї в Україні та зарубіжних країнах	23
2.2. Інноваційна модель віртуальної Служби соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей.....	28
2.3. Методичні особливості соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми із неповних сімей.....	34
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	44

ВСТУП

"Неповні" - це категорії сімей, в яких дитина до 16 років живе з одним із батьків, який за це повністю відповідає. Часто в таких сім'ях виховується кілька дітей. Вони мають кризові явища, які добре помітні в сучасному суспільстві: погані матеріальні умови, соціальна незахищеність, культурний та освітній спад, моральна деградація тощо. Демографічна ситуація в Україні погіршується, негативні тенденції у сімейних та шлюбних відносинах посилюються. Сьогодні в Україні близько 13% дітей народжуються матерями, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі.

У більшості неповних сімей батьківські функції виконує мати. Більшість сімей «батьківських» дуже малі - лише близько 1%. Зростає також кількість сімей, де пара перебуває в законному шлюбі і фактично живе окремо, тобто сім'я по суті відсутня. Широко поширені так звані "цивільні", фактичні, але не формально зареєстровані шлюби. Все це збільшує кількість "неповних сімей". Вони відрізняються різними характеристиками: причини виховання, структура, стать батьків, кількість членів, етапи життєвого циклу, розподіл ролей тощо. Основними причинами утворення неповної сім'ї є незаконне народження дитина, смерть одного з них, розлучення батьків та більшість економічних факторів (навмисна відмова чоловіків від шлюбу та сім'ї, яку вони не в змозі підтримувати). Незаміжні матері-одиначки часто вважають чоловіків «додатковим тягарем», без якого «легше жити». Раніше багато хто з них не реєстрували шлюб, щоб скористатися пільгами.

Незважаючи на широкий науковий інтерес до проблеми соціальної роботи з неповними сім'ями, вона все ще залишається надзвичайно актуальною і мало вивченою, оскільки змінюються умови, в яких функціонує неповна сім'я, і покращуються технології її вирішення.

Особливості життя самотнього вивчали такі вчені, як Н. Арістова,

О. Вакуленко, Т. Гурко, А. Железна, В. Захаренко, І. Зверева, А. Капська, І. Козубовська, І. Михович, С. Толстоухова -другі родини. І. Трубавіна, О. Яременко. Дослідженням проблеми підготовки керівників соціальної роботи з сім'єю займалися такі сучасні українські вчені, як А. Я. Капська, О. Г. Карпенко, І. Е. Артеменко, Н. Ф. Романова, І. Б. Савельчук, О. В. Ковальчук та інші. Вітчизняні та зарубіжні вчені вивчали проблему неповних сімей: Ю. Е. Альошин, А. Д. Андрєєва, К. Аронс, Е. Бене, В. Н. Дружинін, А. І. Захаров, Л. Ф. Обухова, В. Сатир, К. Хорні та ін.

Аналізуючи дослідження проблем соціальної роботи з неповнолітніми з неповних сімей, ми можемо зробити висновок, що сьогодні немає чіткої концепції роботи соціального працівника з неповноцінною сім'єю, соціальна робота в цьому напрямку є несистемною, зміст, форми та методи такої роботи недостатньо розкриті. Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми роботи: **«Соціальна робота з неповнолітніми із неповних сімей (сучасні інновації)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Навчально-кваліфікаційна робота виконувалась відповідно до наукової теми кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології «Сучасні технології формування професійної діяльності у трансформації сучасного українського суспільства» (державна реєстрація № 0117U006790). Тема роботи була обговорена та затверджена на засіданні кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 1 листопада 2019 р. № 4) та наказом Херсонського державного університету від 22.04.2020 р. № 383-Д - Про затвердження предмета кваліфікаційних робіт (проектів) здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» або «магістр» (1,4 року навчання) заочно у 2019-2020 навчальному році.

Мета роботи полягає у визначенні напрямків і розкритті форм та

методів соціальної роботи з неповнолітніми із неповних сімей.

Завдання роботи:

1. Розкрити особливості формування особистості дитини у неповній сім'ї; визначити поняття і типи неповних сімей.
2. Висвітлити напрями та зміст соціальної роботи з неповними сім'ями.
3. Розглянути технологічні аспекти роботи шкільного соціального педагога з неповними сім'ями
4. Розкрити інноваційний підхід до вирішення проблеми соціальної роботи з підлітками з неповних сімей через функціонування віртуальної Служби соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей.

Об'єкт дослідження: соціальна робота з неповною сім'єю.

Предмет дослідження: форми та методи соціальної роботи з неповнолітніми із неповних сімей.

Для розв'язання поставлених завдань використовувались такі **методи дослідження:** комплексний аналіз наукових праць з проблеми, що розглядається, наукових положень психолого-педагогічної, соціологічної літератури – для виявлення сутності поняття «неповна сім'я», його критеріїв; аналіз правової бази в галузі освіти і виховання – для виявлення змісту соціальної роботи з неповнолітніми із неповних сімей.

Практична значущість роботи полягає у тому, що матеріали дослідження можуть бути використані у практичній діяльності соціальних працівників/педагогів у роботі з неповнолітніми із неповних сімей, та студентами під час підготовки до семінарських та практичних занять.

Апробація роботи. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології (протокол від 01.11.2019 р. № 4, від 10.03.2020 р. № 9, від 13.04.2020 р. № 10), а також опубліковані у вигляді статті: Паляниця А.

Особливості соціальної роботи з неповною сім'єю //ПОЧУЄМО. ЗРОЗУМІЄМО. ДОПОМОЖЕМО. Підсумкова збірка наукових робіт студентів та магістрів соціально-психологічного факультету «Сучасні соціально-педагогічні процеси в Україні: тенденції, реалії, перспективи». Випуск XII, 2020. – С. __.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ В НЕПОВНІЙ СІМ'І

1.1. Особливості соціального функціонування неповної сім'ї з неповнолітньою дитиною

Вирішальний вплив на розвиток особистості здійснює сім'я. Саме тут закладається фундамент найважливіших людських якостей дитини. Від благополуччя сім'ї залежить становлення особистості дитини. У свою чергу, виховний потенціал сім'ї, а також її благополуччя, залежать від соціально-демографічних характеристик.

Виховний потенціал сім'ї – система емоційних відношень батьків до дитини, їх позитивне або негативне сприйняття дитини та способи регулювання взаємодії з нею [22, с.24]. Науковці переконують, що сім'ю слід розглядати як середовище спілкування і виховне середовище.

В.Казанська аналізує роль батьків у соціальній адаптації підлітків. Перші уявлення про світ, цінності, норми поведінки закладаються у сім'ї. Соціальні ролі також засвоюються через дорослих у сім'ї. Сім'я підтримує та направляє підлітка у процесі соціалізації. Одночасно вона є першим джерелом фрустрацій [11, с.62-63].

Особливий наголос В.Казанська робить на роль батьків в організації допомагаючої діяльності підлітків. Внаслідок обмежень сфери допомагаючої діяльності неповнолітні не виявляють співчуття до інших. Оскільки у центрі уваги їх власне життя та превалювання егоїстичної спрямованості, їх соціальна адаптація відбуваються з викривленнями [11, с.69]. На нашу думку, неповні сім'ї також мають таку небезпеку.

В.Сорочинська зазначає, що характеристикою сім'ї як системи є її статус (стан у процесі адаптації в суспільстві). Для соціального педагога важливі структурні характеристики, у тому числі: повна/неповна; стадії життєвого циклу, первинний шлю чи повторний, кількість поколінь у сім'ї, кількість дітей. Вони дозволяють врахувати потенційні можливості сім'ї та потенційні чинники соціального ризику [24, с.69]

А.Капська вказує на необхідність врахування типу сім'ї при організації соціальної роботи з нею. Залежно від виконання житлово-побутової функції, за структурою сім'ї та особливостями проживання, за складом сім'ї виділяють: неповні, прості нуклеарні (батьки і діти), складні (батьки, діти, дідусі, бабусі – у різних варіантах), великі (батьківська пара, декілька дітей зі своїми сім'ями – три і більше подружніх пар) [25, с.202]. Отже, демографічна структура сім'ї має бути обов'язково врахована при організації роботи з нею. Автором також виділяються сім'ї залежно від виконання виховної функції: благополучні, неблагополучні, сім'ї групи ризику. На нашу думку, неповну сім'ї слід віднести до останнього типу сімей.

Таким чином, соціально-демографічні характеристики сучасної сім'ї є важливим чинником соціальної адаптації й соціалізації дитини, що в ній виховується. У зв'язку з цим варто звернутись до специфічного типу сім'ї, який, з одного боку, не вважається неблагополучним, а з іншого – має передумови для цього. Мова йде про неповну сім'ю.

П.Павленок зазначає, що неповними вважаються сім'ї, у яких самотній батько проживає з дитиною неповнолітнього віку та несе за неї основну відповідальність [17, с.111].

Неповні сім'ї можна класифікувати за різними ознаками: причини, внаслідок яких вони утворились; стать батька; структура; наявність та міра участі другого батька у вихованні дітей; етап життєвого циклу сім'ї. Основні причини формування неповної сім'ї: позашлюбне народження дитини; розлучення; смерть матері або батька [17, с.111]. Термін

"неповна" позначає категорію сімей, в яких дитина до 16 років живе з одним із батьків, який за це повністю відповідає. У статистиці до уваги приймають лише сім'ї, де один з подружжя проживає з дитиною окремо від інших родичів. Тому часто до уваги не беруться неповні сім'ї, де батько з дитиною проживають спільно з родичами.

У 2012 році, за словами директора Департаменту сім'ї та дітей Міністерства соціальної політики України Р. Ковбаса, зареєстровано 278 тис. Шлюбів, 61% сімей розлучились, 95% розірвали цивільні шлюби, 34% дітей живуть у неповних родинях. Таким чином, можна стверджувати, що проблема неповних сімей стала величезною і продовжує набирати обертів. Є.Холостова вказує на нову категорію неповних сімей – неповні розширені сім'ї, які утворюються в результаті якоїсь соціальної катастрофи: загибель батьків малолітніх дітей, знаходження батьків у в'язниці, позбавлення батьківських прав – це змушує покоління прабаб'я брати онуків на утримання та виховання. Такі сім'ї мають низький рівень доходів; труднощі викликані поганим станом здоров'я похилих людей, їх слабкими адаптаційними здатностями. Невмінням пристосуватись до реалій життя; невідання використати свій авторитет та відсутність здатності контролювати ситуацію приводить до девіантних форм поведінки дітей [29, с.433-434]

Є.Холостова не виділяє неповну сім'ю як проблемну. До числа проблемних вона включає такі типи сімей: антисоціальна, асоціальна, ізольована, нестандартна, сім'я з дефіцитом внутрішніх ресурсів, конфліктна, ригідна, тривожна, гіперсоціалізована, соціопатична [28, с.154]. На нашу думку, неповну сім'ю можна віднести до типу сімей з дефіцитом внутрішніх ресурсів.

Дійсно, повнота сім'ї не є гарантом успішної соціалізації. Інколи в благополучних сім'ях виростають неблагополучні діти. Життя дитини лише з матір'ю або лише з батьком не розвиває в ньому жодних нових специфічних якостей, яких неможливо знайти в інших дітей. Життя з

одним з батьків приносить певні конкретні обставини вихованню. Чи правильно їх застосовують чи ні, приносять вони добрі чи погані результати, залежить від виховного потенціалу кожної окремої сім'ї. Усі діти розвиваються за однаковими закономірностями. Сім'ю слід розглядати лише як середовище, у якому актуалізуються потенційні можливості. Порушення демографічної структури сім'ї виступає як чинник ризику.

Дія цього чиннику залежить від ряду супутніх факторів: причини, з яких утворилася неповна сім'я (у разі розлучення з ініціативи чоловіка дружина зберігає негативні почуття, які впливають на стосунки з дитиною); стать одного з батьків; структура (кількість дітей, наявність або відсутність родичів, які живуть з ними), наявність та ступінь участі іншого батька у вихованні дитини; стадія сімейного життєвого циклу (визначається віком самотніх батьків та віком дітей). Розлучення часто створює травматичну ситуацію, яка може спричинити нервово-психічні розлади у матері, і відповідно це впливає на самопочуття дитини, наявність якої може викликати у матері ворожі почуття до неї або навіть ненависть. Після розлучення батьків у дитини може розвинутися агресія, бездіяльність. Є.Холостова зазначає, що причиною виникнення соціальних проблем у неповних сім'ях є малозабезпеченість (через один трудовий дохід). Соціально-економічні проблеми властиві всім неповним сім'ям. Дохід жінок значно нижчий за дохід чоловіка. Аліменти (у випадку їх отримання) покривають не більше половини вартості утримання дітей.

Не менш важливе значення мають соціально-психологічні проблеми в особистісній сфері та міжособистісних відношеннях. По-перше, це образа, пригніченість та почуття власної неповноцінності, які можуть відчувати діти після розлучення батьків. Іноді діти звинувачують у розпаді сім'ї себе. По-друге, почуття вини перед дітьми, що приводить до гіперопіки над ними. Прагнучи не допустити зниження

життєвих стандартів своїх дітей, мати збільшує своє трудове навантаження, що приводить до зверхзайнятості, неможливості приділяти дитини достатньо уваги. У деяких випадках жінки зганяє образу на колишнього чоловіка на дитині, виявляючи жорстокість. Усе це позначається на психологічному кліматі неповної сім'ї

Варто акцентувати увагу ще на одній специфічній проблемі неповної сім'ї. Мова йде про утруднення у правильній статевої ролі ідентифікації та орієнтації дітей. Дитина формує стереотипи свого сприйняття та поведінки, керуючись зразком, яким для неї є дорослі, насамперед, батьки. Соціально-психологічний стереотип приписує соціальній ролі чоловіка такі риси й ознаки, які не властиві соціальній ролі жінок. У неповній сім'ї дитина позбавлена зразка того, яка мають себе вести чоловіки та жінки у різних ролевих ситуаціях. Тому у майбутньому, у власній сім'ї людина не завжди буде демонструвати адекватну статевою поведінку, що загрожує дисфункціональністю та конфліктами. Для неповних сімей, у яких батько один виховує дітей, властива така ж проблема статевої орієнтації [28, с.483].

Оскільки батько з дитиною має більше шансів створити нову сім'ї, ніж мати з дитиною, одною з проблем такої сім'ї буде формування відношень між дитиною і новою дружиною батька (можливо, з її дітьми).

Характер спілкування з батьком після розлучення подружжя позначається на життєдіяльності сім'ї. У разі сплати аліментів, але відсутності регулярних зустрічей з дитиною, вона втрачає емоційний контакт, дружні стосунки. Це гальмує повноцінне сімейне виховання. Так само негативно позначається на вихованні дитини заборона матері зустрічатись з батьком, цілеспрямоване формування негативного ставлення до цього. Це може зумовити роздвоєння психічного життя дитини, гальмувати розвиток особистості. Невизначеність оцінок та невпевненість дитини позначається на ставленні до матері та організації

власного життя. Загострення конфлікту між батьками після розлучення однозначно має негативні наслідки. Якщо конфлікт набуває хронічну форму, емоційний стан дитини набуває патологічну форму. Через надмірну зосередженість на власних проблемах батьки залишають поза увагою страждання дитини.

П.Павленок виділяє та розкриває такі типові проблеми неповних сімей: матеріальна, житлова, проблема сполучення професійної діяльності та ролі батька; проблема зайнятості самотніх матерів; труднощі при вихованні дитини; побутові труднощі та недостача часу на ведення домашнього господарства; юридичні проблеми (встановлення батьківства, невивплата допомог на дитину або пенсії з втрати годувальника, оформлення спадку, прописки або виписки після розлучення, зміна прізвища дитини тощо); особистісні проблеми (труднощі адаптації жінок до нового способу життя після розлучення). На думку автора актуальною є проблема упередженого та часто недоброзичливого ставлення оточуючих до одиноких матерів, особливо до тих, які мають позашлюбну дитину. Зазначені проблеми часто викликають у одиноких жінок стан стресу, який позначається на виконанні виховних функцій [17, с.116]

Специфічна психологічна атмосфера складається у сім'ї, де помер один із батьків. У дитини можуть виникнути психічні порушення, якщо стать померлого однакова зі статтю дитини. Померлий вихователь тієї ж статі відіграє особливу роль у процесі ідентифікації дитини; його присутність необхідна для формування відповідної його статі поведінки у пізньому дитинстві та в підлітковому віці.

Негативно впливає на соціалізацію дитини ситуація, коли мати намагається «влаштувати» своє життя, приводить нових чоловіків, які вимагають від дитини поваги до себе, а згодом – покидають жінку. У цих випадках дитина відчуває себе нікому не потрібною, це може призвести до нервового напруження, а також асоціальної поведінки.

Важливе значення має збереження відносин з батьками, факт проживання чи спільного проживання з ними. Люди кажуть: онуків люблять більше, ніж власних дітей, більш осмислених, більш самовідданих та зосереджених. У похилому віці людина має час і бажання подивитися на маленьку істоту, послухати її білизну, відкрити для себе багато речей, які у повсякденному житті, наповнені роботою, були пропущені, не помічені у власних дітей. А саме, відповідний інтерес, довіра, відкритість дитини будується на інтересах дорослого, який точно знає, хто дбає про свої турботи та переживання, а хто ні. Ступінь близькості старих і молодих часто прямо пропорційний різниці у віці, чим далі за шкалою життя вони стоять окремо один від одного, тим тісніші стосунки. У той час як маленькі діти відчують потребу спілкуватися зі своїми бабусями та дідусями, підлітки та молоді рідше звертаються за порадою до старшого покоління. Онуки мають інших радників з життєво важливих питань з більшою ерудицією та абсолютним авторитетом: письменників, газет, журналів, телебачення - потужний арсенал освіти, який накопичує загальний досвід. Але крім загальних резюме та суджень, будь-яка людина має важливий досвід, набутий власною сім'єю. Таким чином, наявність бабусь і дідусів і факт спілкування з ними дозволяє компенсувати відсутність батька (матері)

1.2. Вплив неповної сім'ї на формування соціальної компетентності дитини

Особливості життєдіяльності сім'ї позначаються на формуванні особистості дитини. Гальмування соціальної зрілості, нездатність встановлювати емоційні контакти, егоїстичність – це наслідки деструктивного впливу батьків на своїх дітей.

Необхідною умовою соціального виховання дітей із неповних сімей є компенсаційний вплив соціального педагога, що дозволяє обмежити дію ймовірних чинників ризику, сприяє задоволенню основних потреб дитини. Для запобігання можливого негативного

впливу неповної сім'ї на формування особистості неповнолітнього важливо сформувати соціальну компетентність останнього.

Теоретичний аналіз різних наукових підходів до розуміння феномену «соціальна компетентність» дає змогу відзначити, що найчастіше його розуміють як якісну характеристику особистості; здатність адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі наявних знань про неї, що дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації; уміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації та будувати свою поведінку

Поняття «соціальна компетентність» тлумачиться неоднозначно. Питання сутності, змісту та структури феномену соціальної компетентності у вітчизняній науці вивчено недостатньо.

Вчений С. Архипова вважає, що соціально-психологічна компетентність є інтегральним показником особистісного розвитку, фактором самоактуалізації, що стимулює самореалізацію особистості.

Є. Холостова розглядає комунікативний аспект соціальної компетентності. Комунікативна компетентність передбачає володіння певним набором особистісних здібностей і є одним із показників психологічної зрілості. Основою комунікативної компетентності є соціальний інтелект [29].

Поняття "життєва компетентність" також зустрічається у науковій літературі. Це можна розглядати як складний набір знань, умінь та життєвого досвіду, необхідних для вирішення життєвих проблем та продуктивної самореалізації, самореалізації, самовираження та самовдосконалення.

О. Бодалов наголошує, що соціальна компетентність не залежить від природних та фізіологічних особливостей людини, а формується під впливом зовнішніх факторів: сімейної ситуації, умов саморозвитку, життєвих труднощів та досвіду подолання перших особистих проблем та життєвих труднощів, середовище. Складовими соціальної

компетентності, на думку вченого, є соціальний інтелект та психологічна гнучкість [4, с.90].

Соціальна адаптація передбачає використання механізмів ідентифікації, інтерналізації, емпатії, прийомів зворотного зв'язку. Прийняття соціальної ролі є показником адаптації. Якщо дитина у значні періоди особистісного розвитку не змогла застосувати механізми адаптації, що відповідають характеру соціальних впливів і стосунків, виникає дисбаланс у відносинах із суспільством [30, с.185]. Негативний вплив неповної сім'ї може мати різні форми вияву. Невирішуваність внутрішніх суперечностей з близькими людьми та «значущими іншими» трансформується спочатку у відчуження, потім у конфронтацію, і нарешті в постійну готовність до зіткнення, які розрізняються способами взаємодії з оточуючими, формами свого вираження, ступенем інтенсивності, тривалості та відкритості протистояння.

Соціальний працівник і соціальний педагог повинні обрати об'єктом уваги не правопорушення чи дезадаптацію, а причини їх виникнення. Після виявлення факторів деформації особистості, необхідно не боротись з численними наслідками, а забезпечити відновлення психічних ресурсів та потенційних можливостей. Дієвим напрямом є формування соціальної компетентності підлітків. Важливе значення має формування механізмів свідомої регуляції поведінки, взаємодії з оточуючими, корекція емоційних станів.

1.3. Мета та задачі соціально-педагогічної роботи з неповною сім'єю

З огляду на те, що професія соціального педагога в Україні офіційно існує понад десять років, організація соціально-педагогічної

роботи в середніх школах сьогодні перебуває в процесі формування, пошуку та розвитку різних інноваційних технологій у школі як однієї з основних освітніх інститути соціалізації.

Одним із об'єктів діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи є неповна сім'я як невелика соціальна група, що складається з одного батька та дітей, які проживають разом з ним. Він утворюється внаслідок смерті одного з батьків, розлучення, народження позашлюбних дітей, фактичного розпаду сімейних відносин під час їх законного збереження.

Теоретичний аналіз та його результати щодо особливостей функціонування неповних сімей в Україні, їх основних проблем та особливостей соціалізації дітей, а також врахування системного характеру соціальної підтримки для неповних сімей дозволили конкретизувати стратегію та тактика вдосконалення соціально-педагогічної роботи з неповними сім'ями. шкіл.

Організацію соціально-педагогічної роботи з неповноцінною сім'єю повинен здійснювати кваліфікований фахівець. Об'єктом його діяльності слід передусім бути розлученими батьками, які потребують соціально-педагогічної допомоги. Однією з умов ефективності цієї роботи є забезпечення диференційованого підходу до роботи з різними типами неповних сімей.

"Материнська" родина (сім'я одинокої матері). Слід враховувати: наявність другого батька та характер відносин з ним, ставлення батьків жінки до позашлюбної дитини (проживання з батьками, іншими родичами, отримання від них різних видів допомоги), ставлення матері до дитини.

Організовуючи роботу соціального педагога з неповнолітньою сім'єю, що виникла в результаті розлучення, слід враховувати: стосунки матері та дитини (часто порушуються), продуктивність дітей у школі,

ставлення дитини до протилежної статі , стосунки з батьками, психічний стан батька та його життєві цілі

Робота з одинокою родиною, що виникла в результаті вдівства, має свою специфіку. Тут слід враховувати психічний стан батька (втрата інтересу до життя), коло сімейного спілкування, характер допомоги родичів, соціальну активність членів сім'ї. Якщо під час офіційного усиновлення дитини була створена неповна сім'я, слід враховувати: психічний стан батька (підвищений інтерес до життя), стосунки з батьками (можливе «надмірна опіка» чи « фобія втрати "дитини"»)

Метою соціально-педагогічної роботи з неповноцінною сім'єю є створення умов для успішної соціалізації дитини, яка виховується в сім'ї з порушеною структурою.

На основі узагальнення рекомендацій науковців можна виділити такі напрямки соціально-педагогічної роботи з неповноцінною сім'єю:

1. Вирішення питань соціальної допомоги, покращення матеріального стану сім'ї, допомога у працевлаштуванні батьків і дітей.
2. Запобігання негативному впливу, який може справляти сім'я на формування особистості дитини: встановлення нормального мікроклімату; забезпечення усвідомлення батьками відповідальності за виховання; допомога батькам у підтриманні високої самооцінки та переборюванні труднощів; формування позитивного мислення; корекція стосунків сім'ї та її членів з мікросередовищем
3. Нормалізація взаєностосунків дитини з обома батьками передбачає допомогу у регулюванні взаємин дитини з тим із батьків, хто залишив сім'ю, а також з іншими родичами; сприяння усуненню труднощів, які виникають у період міжособистісних зіткнень інтересів батьків, що проживають окремо; забезпечення доцільної участі батька, що проживає окремо, у спілкуванні та вихованні дитини; формування установок у поведінці дитини після розлучення батьків.

4. Надання допомоги у вихованні дитини, забезпечення контролю над нею з метою недопущення бездоглядності та бродяжництва, індивідуальний підхід; профілактика помилок у родинному вихованні; допомога у розширенні соціального досвіду та організації вільного часу, посилення компенсаторної діяльності вихователів, що передбачає заміщення батьків, яких не вистачає; організація співпраці виховних закладів, сім'ї та громадськості в нейтралізації негативного впливу середовища
5. Допомога у розв'язанні юридичних проблем, які найчастіше виникають коли порушується справа про розлучення і розвивається конфлікт з приводу того, з ким залишається дитина; допомога соціального педагога необхідна для того, щоб об'єктивно обрати для дитини варіант, де вона матиме кращі умови для виховання; як специфічний аспект слід виділити організацію просвіти з прав сім'ї і дітей.

Основним предметом надання соціально-педагогічної допомоги неповній сім'ї є соціально-психологічна служба середньої школи. Він покликаний організувати активну співпрацю шкільної адміністрації, вчителів, учнів та батьків між собою та зовнішніми соціальними структурами з метою надання кваліфікованої, всебічної та своєчасної допомоги дітям та вчителям, допомоги у захисті їх особистих прав та запобіганні їх порушень. Фахівці соціально-психологічної служби повинні забезпечувати діагностику, корекцію та управління відносинами у суспільстві в інтересах становлення та розвитку повноцінної, фізично, психічно та морально здорової, соціально захищеної та творчо активної особистості. Функціональні обов'язки викладені в листі Міністерства освіти і науки України від 2 серпня 2001 р. "Про особливості діяльності практичних психологів (соціальних педагогів) середніх шкіл". Згідно з цим листом, соціальні педагоги мають такі професійні завдання: організувати взаємодію з вчителями, психологами, батьками чи

опікунами, щоб допомогти учням; захист та захист прав та інтересів дітей; вивчення особистості студента та його оточення, соціальної ситуації розвитку та умов життя; запобігання злочинності серед неповнолітніх, робота з неповнолітніми «в групі ризику»; виявлення інтересів та потреб, проблем та труднощів дітей та підлітків; створення атмосфери психологічного комфорту для учнів у навчальних та позакласних заходах; діяльність з посередництва між учнями та адміністрацією, вчителями школи, батьками, різними соціальними установами тощо.

Професійна соціально-педагогічна діяльність у загальноосвітніх школах різних типів - це послідовна робота з соціального виховання дітей та підлітків, спрямована на розвиток індивідуальності особистості, сприяння адаптації та інтеграції учнів до навколишнього мікро-суспільства. Соціальна робота в школі охоплює все, крім самого навчального процесу. Педагогічна діяльність здійснюється у вузькому значенні цього слова. Це робить його багатограним, але в той же час розмиває контури.

Особливості діяльності соціального педагога з неповнолітньою сім'єю в умовах загальноосвітнього навчального закладу можуть бути представлені набором функцій, які він реалізує. Серед них, перш за все, слід виділити наступні: діагностичні - вивчення та оцінка реальних особливостей життєдіяльності людини, особливостей родини та сімейного виховання; прогностичний - прогнозування на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних аспектів соціальної ситуації, що впливають на розвиток людини; консультативні - надання консультацій, рекомендацій учням, батькам, вчителям та іншим; захисні - забезпечення дотримання норм захисту та захисту прав дітей та підлітків, представництво їх інтересів у різних інстанціях; організаційне - забезпечення змістовного дозвілля дітей та підлітків у школі та соціальному середовищі, залучення сім'ї до

громадських представників до соціально-педагогічного процесу в школі. М.П.Лукашевич виділяє різні форми безпосередньої та опосередкованої роботи з сім'єю. До числа перших він відносить відвідування сім'ї, нанесення батьками візиту до соціального працівника (та інших спеціалістів). Під час відвідування сім'ї, насамперед вирішуються діагностичні завдання. Соціальний працівник звертає увагу на умови проживання (зовнішній вигляд будинку та території навколо нього), поведінку всіх членів сім'ї, спостерігає за тим, як батьки поведуться з дитиною, вивчають та розвивають її. Опосередкована робота з сім'єю передбачає: контакти за телефоном; надання рекомендацій батькам для проведення ігор, вихідних днів, відпочинку, перегляду тих чи інших передач.

Слід звернути увагу на такі інноваційні прийоми, які пропонуються авторами [12, с.151]: спеціаліст знімає на відео батьків із дитиною, а у подальшому аналізує результати спільно з батьками, обговорює й дає оцінку побаченому; організовує консультації з представниками інших служб для вирішення проблем тощо.

У процесі діагностики ситуації в сім'ї особливу увагу Є.Холостова пропонує звертати на порушення у системі дитячо-батьківських відношень, ігнорування прав і потреб дітей, нехтування дорослими своїх батьківських обов'язків, відсутність засобів до існування, жорстоке поводження, сімейне насильство, експлуатація тощо. При цьому порушення нормального функціонування сім'ї слід розглядати комплексно з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів сімейного неблагополуччя, з опором на активізацію внутрішніх ресурсів сім'ї. Неблагополуччя є багатовимірним феноменом, що породжується взаємодією відразу кількох елементів: особливостями батьків і дітей, внутрисімейними процесами, проблемами соціально-економічного плану. Після виявлення «поля проблем» слід виділити «ключову проблему, від рішення якої буде залежати і рішення інших [28, с.155].

Є.Холостова виділяє такі соціальні функції в галузі соціального захисту сім'ї та дітей: захисна, профілактична, відновлювальна, реабілітаційна, оздоровча, компенсаторна. Організація та удосконалення індивідуальної роботи з сім'єю та дітьми передбачає забезпечення умов для надання сім'ї, дитині комплексної матеріальної, соціально-побутової, соціально-правової, психолого-педагогічної та іншої допомоги та послуг; забезпечення процесу індивідуальної корекційно-реабілітаційної роботи через комплекс сучасних методик та технологій, створення необхідних умов для їх проведення [28, с.147-149].

А.Капська виділяє сім'ї одиноких та неповнолітніх матерів як такі, що є об'єктом соціальної роботи. «Соціальна робота з сім'єю – це система взаємодії соціальних органів держави і суспільства та сім'ї, спрямована на поліпшення матеріально-побутових умов життєдіяльності сім'ї, розширення її можливостей у здійсненні прав і свобод, визначених міжнародними та державними документами, забезпечення повноцінного фізичного, морального, духовного розвитку її членів, залучення їх до суспільно-творчого процесу» [25, с.206]. Метою соціальної роботи з сім'єю є удосконалення її життєдіяльності.

А.Капська вказує на такі види соціальної роботи з сім'єю: соціальна профілактика, соціальна допомога, соціальний патронаж, соціальна реабілітація, надання соціально-психологічної, психолого-педагогічної, юридичної, соціально-медичної, психотерапевтичної, інформаційно-консультаційної допомоги та підтримки.

На нашу думку, основний акцент у соціально-педагогічній роботі з неповною сім'єю має бути зроблений на соціальній профілактиці. Цей напрям роботи передбачає «реалізацію системи соціально-психологічних, медико-соціальних і правових заходів, спрямованих на усунення умов та причин виникнення проблем; профілактику сімейного неблагополуччя, конфліктів, розлучень, стресових станів; формування

відповідального батьківства..., запобігання помилок, прорахунків у системі сімейного виховання [25, с.207]

РОЗДІЛ 2

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЮ СІМ'ЄЮ

2.1. Досвід організації соціальної підтримки неповної сім'ї в Україні та зарубіжних країнах

Неповна сім'я може бути віднесена до сімей групи ризику. Отже, виникає необхідність організації надання різних форм соціальної допомоги. У вітчизняній та зарубіжній практиці склалися різні моделі соціальної підтримки сімей з дітьми. Насамперед вони стосуються сімей, які перебувають у складній життєвій ситуації. Водночас на сучасному етапі посилюється орієнтація на профілактичний вплив. Отже, зростає значення упровадження інноваційних моделей соціальної підтримки неповної сім'ї. Для розробки авторської моделі виникає необхідність узагальнення наявного досвіду.

І.Зверєва вказує, що «ефективність допомоги дитині та її сім'ї, котрі опинилися у складних життєвих обставинах, залежить від комплексності й інтегрованості зусиль різних державних і неурядових організацій, котрі володіють різноманітними ресурсами. Завдання таких організацій полягає в тому, щоб забезпечити клієнтів тими видами допомоги, котрі не надаються іншими організаціями та установами, та забезпечити доступ до допомоги з інших джерел, не дублюючи її» [9, с.113]. Особливий акцент робиться на необхідності розвитку власного потенціалу клієнта; для цього слід навчити його користуватись послугами міжвідомчої системи.

А.Капська виокремлює такі форми допомоги батькам у розв'язанні проблем сімейного виховання: школа молодій матері, школа батьківської підтримки, «Телефон довіри», консультативні пункти при

школах, ПУ. Соціальні служби для батьків, соціально-медичні курси для молодих жінок, клуби молодих батьків. Вони передбачають різноманітні форми соціально-виховної роботи: індивідуальні консультації, педагогічні бліц-турніри, психодрама, семінари, кінолекторії, сімейні посилки тощо [25, с.211].

П.Павленок виділяє державні служби, які допомагають неповній сім'ї у вирішенні її проблем:

- територіальні органи соціального захисту населення – допомагають в оформленні пенсій, допомог на дітей, а також надають інформацію про пільги
- суд – розглядає справи про встановлення батьківства, позбавлення батьківських прав, розлучення, передачу дитини на виховання одному з батьків, поділ майна; надає допомогу у встановленні аліментів
- територіальні правоохоронні органи – виявляють та працюють з сім'ями, яким властиві відхилення від правових норм, насильство над дітьми;
- служби зайнятості – намагаються знайти для одиноких батьків підходяще місце роботи, у тому числі з особливим графіком;
- служби нянь, різні форми кооперації одиноких матерів по догляду за дітьми;
- служби психологічної допомоги населенню – надають консультаційні та психотерапевтичні послуги одиноким батькам у вирішенні їх особистісних та педагогічних проблем [17, с.118-119].

Центр соціальної допомоги сім'ї та дітям – спеціалізований заклад, що входить до системи соціальних служб Білорусі. Основні цілі Центру: практична реалізація конституційного права сім'ї та її членів на всебічний захист з боку держави, соціальну, педагогічну та психологічну допомогу; покращення становища сім'ї як соціального інституту, соціального й психологічного рівня в ній; сприяння встановленню та

підтриманню гармонійний сімейних відношень, на основі принципу добровільності звернення, поваги прав та свобод особистості [22, с.235-236].

Напрями роботи: виявлення запиту на одержання соціальної, соціально-психологічної, соціально-економічної та іншої допомоги з боку конкретних сімей; комплексне вивчення, аналіз та корекція психолого-педагогічних причин неблагополуччя; надання разової та систематичної допомоги сім'ям; організація профілактичних, навчальних, корекційних та інших заходів, що спрямовані на подолання порушень у сфері міжособистісних відношень та попередження асоціальної поведінки; координація зусиль міських, районних та інших державних органів, громадських організацій по створенню та удосконаленню системи соціальної допомоги сім'ї та дітям; ведення науково-дослідної, методичної, освітньої та іншої діяльності, розробка та впровадження у практику нових форм і методів допомоги сім'ї та дітям, проведення цільових, у тому числі благодійних акцій і заходів, направлених на покращення соціально-психологічного і соціально-економічного становища вразливих сімей та дітей.

У структурі такої служби передбачені відділи:

Інформаційно-аналітичний – розповсюдження інформації про задачі та зміст допомоги та послуг, виявлення в місцевій пресі інформації з проблем сім'ї, видання листівок, бюлетенів, інших інформаційно-просвітницьких матеріалів на допомогу сім'ї та дітям; облік сімей та дітей, що потребують підтримки, створення та оновлення банку даних про сім'ї, що звернулись за допомогою; робота з листами та зверненнями; проведення досліджень: виявлення причин і факторів неблагополуччя і розробка рекомендацій з удосконалення роботи; вивчення, узагальнення та розповсюдження досвіду соціальної та психологічної допомоги; розробка та проведення навчальних та методичних заходів з підвищення професійної майстерності та

компетентності учителів школи, комплектування інформаційно-методичної бібліотеки, утому числі законодавчої бази.

Відділ психологічної допомоги та консультування – забезпечує діагностичну, корекційну, консультативну роботу з сім'ями, що мають несприятливі психологічні і соціальні умови виховання дітей; надання екстреної та систематичної психологічної допомоги

Відділ соціально-педагогічної допомоги – здійснення допомоги батькам у вихованні дітей та подолання сімейних конфліктів, просвітницька та навчальна робота з дітьми з питань формування соціальної компетентності, пропаганди здорового способу життя, відновлення порушених соціальних зв'язків у соціумі, сприяння відновленню сприятливої сімейної обстановки, участь у дозвіллевих заходах, груповому спілкування [22].

Ще один напрям роботи - сприяння в одержанні пільг, допомог, компенсацій, інших виплат, матеріальної та натуральної допомоги, кредитів, аліментів; консультування з питань самозабезпечення сімей, розвитку сімейного підприємництва, надомної праці; юридичне консультування з соціально-правових питань (житлове, сімейно-шлюбне, трудове, цивільне, пенсійне законодавство, права жінок тощо)

Центр у своїй структурі повинен мати мобільні робочі з групи зі співробітників загальноосвітнього закладу (бібліотекар, медична сестра, вчителі тощо). Це можуть бути групи боротьби з соціальною патологією, група профілактики правопорушень [22, с.236].

Н.Стрельниковою та Б.Хом'яковим розроблено концепцію державного закладу Центру «Сім'я» Таганського району міста Москви Її необхідність, на думку авторів, була зумовлена тим, що система діючих соціальних служб, орієнтованих на роботу з сім'єю, має ряд недоліків, а саме: вузьковідомча спрямованість; основна увага приділяється сім'ям, що знаходяться у складній життєвій ситуації, у той час як в цілому благополучні сім'ї не менше потребують послуг з основних проблем

життєдіяльності, організації сімейного дозвілля, розвитку сімейної творчості; служби спрямовані на надання прямої допомоги та послуг, а не сприяння сім'ї у самозабезпеченні та саморозвитку. Це стало підставою для розробки проекту створення державного закладу нового типу – Центру «Сім'я» [28, с.197].

Метою діяльності центру є сприяння укріпленню сім'ї як ланку суспільства, створення умов для повної та ефективної реалізації її функцій, надання послуг, направлених на покращення соціально-економічних умов життя, соціального здоров'я та добробуту сім'я, формування гармонійних сімейних відношень. У структурі Центру передбачені такі підрозділи: відділення прийому інформації, аналізу та прогнозування; консультативне відділення, відділення дозвілля та сімейної творчості, відділення соціального патронажу сімей, методичне відділення [28, с.200-205].

На нашу думку, до уваги слід взяти зарубіжний досвід соціальної роботи з неповною сім'єю. Деякі стратегії такої допомоги неповним сім'ям розкриває П.Павленок. До їх числа автором віднесено такі [17, с.121]:

- стратегія допомоги малозабезпеченим – одержання матеріальної допомоги в рамках програми «Підтримка доходу», що передбачає грошові виплати, безкоштовне користування послугами охорони здоров'я, переваги при одержанні державного житла (Великобританія)
- стратегія соціальної допомоги самотнім батькам – надання спеціальної матеріальної допомоги для збільшення відпустки по догляду за дитиною до досягнення 10-річного віку, а також різні пільги в оподаткуванні (Норвегія)
- стратегія, орієнтована на підтримку всіх сімей з дітьми – всі сім'ї одержують сімейну допомогу, допомогу на оплату житла (Франція)

- стратегія, орієнтована на успішне сполучення самотніми батьками батьківської та професійної ролі – держава забезпечує робочі місця та тимчасові виплати у період перенавчання; працюючі батьки мають широкий вибір різних форм позасімейного догляду за дітьми, можуть використати річну відпустку по догляду за дитиною; робочий день батьків, що має дитину дошкільного віку, скорочується на кілька годин (Швеція)

Таким чином, різні країни сформували специфічні стратегії посилення соціального захисту неповних сімей, які визначаються прийнятою ідеологією, соціальною політикою, суспільними традиціями.

2.2. Інноваційна модель віртуальної Служби соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей

Поняття «Соціальна інновація» визначається як свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері [12, с.141].

Джерелами соціальних інновацій є зміни зовнішнього середовища, соціальні проблеми, які постійно виникають та не можуть бути вирішені через традиційні методи, а також зміни потреб суспільства і його членів. Усвідомлення проблем стає імпульсом для розробки нових засобів соціальної роботи. У свій час, інноваціями стали «телефони довіри» для надання анонімної психологічної допомоги у стресових ситуаціях, соціальні притулки для дітей та дорослих, кризові центри тощо.

Неперервний розвиток суспільства зумовлює необхідність розробки інноваційних підходів до вирішення проблем у соціальній сфері, розробки сучасних засобів соціальної діяльності. Можна стверджувати, що нововведення є своєрідною формою суспільного розвитку. На думку М.П.Лукашевича, інноваційним є процес

народження нової ідеї, її експериментальна апробація, поширення та використання [12, с.142].

Інновація, що пропонується, передбачає створення віртуальної Служби соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей на базі соціально-психологічної служби загальноосвітньої школи.

Віртуальна служба – це сайт, де буде здійснюватись опосередкована взаємодія з вразливими типами сімей. Такий опосередкований контакт дозволить не тільки взяти на облік вразливі сім'ї, чиї діти навчаються у даній школі, але й надати посильну допомогу, залучити до участі у груповій роботі, сприяти покращенню соціально-психологічного стану.

Віртуальна служба передбачає наявність електронного офісу, де буде розміщуватись та оновлюватись інформація, корисна для вразливих категорій сімей. Увагу слід приділити типовим проблемам (соціально-економічним, соціально-психологічним, юридичним), а також механізмам їх вирішення. На сайті буде викладена вся інформація про місцезнаходження, часи роботи та спеціалістів, які будуть надають соціальні послуги сім'ям з дітьми.

Служба відповідно до покладених на неї завдань:

- 1) залучає батьків до співпраці в процесі соціалізації, формуванні соціальної компетенції дитини, дає їм методичні поради;
- 2) організовує клуби за інтересами, проводить конкурси, фестивалі;
- 3) організовує проведення заходів, спрямованих на успішну соціалізацію дітей з неповних сімей, формування у них соціальної компетенції;
- 4) направляє у разі потреби осіб, які звернулися до Служби, до інших закладів та установ, що можуть забезпечити задоволення їх потреб.

Створенням віртуальної служби та веденням електронного офісу

займатиметься соціальний педагог соціально-психологічної служби загальноосвітньої школи. Його завданням, насамперед, є: створення електронного офісу, розміщення та періодичне оновлення інформації, здійснення онлайн-консультування. Дані електронного офісу мають постійно поновлюватися, а робота соціального педагога відповідати запитам клієнтів.

Важливим напрямом роботи є налагодження співпраці з партнерськими організаціями. Це може бути міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органи опіки та піклування, кримінальна міліція у справах неповнолітніх, служба у справах дітей, органи соціального захисту населення, громадські організації тощо. Важливим ресурсом у виконанні поставлених завдань є волонтери. Їх залучення та підтримка мотивації також є завданням діяльності соціального педагога.

База даних буде створюватися на основі наявної інформації та оновлюватися по ходу роботи соціальним педагогом та соціальним працівником. Категорія людей на яких буде направлена ця робота – «сім'ї групи ризику» з дітьми віком до 35 років, а також діти загальноосвітніх шкіл на базі яких буде реалізовуватися проект. Соціальний працівник буде виявляти дану соціальну групу та вести з ними певну роботу, а саме вторинну профілактику, суть якої закладається в інформуванні, попередженні та пред'явленні шляхів подолання цієї проблеми (додаток А).

Режим роботи електронного офісу – з 9.00-до 14.00 (понеділок, четвер), в цей час соціальний педагог займатиметься оновленням бази даних. Решту часу соціальний педагог буде приділяти безпосередній роботі з сім'ями «групи ризику» та співпрацею з психологом, представниками служби у справах дітей та волонтерами.

Віртуальна служба соціально-педагогічної підтримки вразливих категорій сімей може бути створена на базі психологічної служби

школи. В типовому положенні про психологічну службу від 22.05.2018 N 509 передбачено, що соціальний педагог закладу освіти здійснює вивчення та аналіз соціальних умов розвитку здобувачів освіти, мікроколективу. Він бере участь у плануванні та реалізації завдань соціалізації здобувачів освіти, адаптації їх у соціальному середовищі, наданні допомоги дітям і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах або потребують посиленої педагогічної уваги. Соціальний педагог сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам

Вищезазначені завдання психологічної служби школи відповідають завданням діяльності віртуальної Служби. Саме тому запропонована модель не суперечить чинному законодавству та організаційним умовам.

Соціальний педагог віртуальної служби працює у таких основних напрямках:

- соціальна, педагогічна та психологічна діагностика. Вивчення соціально-психологічних особливостей та соціально-педагогічного впливу; раннє виявлення дітей, які мають труднощі в соціалізації через руйнівний вплив неповних сімей;
- організація соціально-педагогічної взаємодії з особистістю, що потребує допомоги, що забезпечується підтримкою дітей із неповних сімей, спонукую особистості до самоорганізації та самостійності, сприянням у вирішенні проблем, співробітництво з сім'єю;
- соціально-психологічна допомога та підтримка особистості в конфліктних ситуаціях: з'ясування проблеми, обговорення шляхів вирішення, розробки плану дій, допомога в організації виходу з проблеми, координація зусиль найближчого оточення, створення груп підтримки. Надання допомоги дітям, що відчувають утруднення

- у навчанні з причин несприятливої соціальної ситуації, пов'язаної з сімейними проблемами;
- проведення спеціальної роботи з дітьми, спрямованої на корекцію наявних недоліків, стосунків, способів соціальної дії, посередництво в творчому розвитку особи при моделюванні ситуацій, які сприятимуть оволодінню підлітками новим досвідом, допомога в розблокуванні позитивних емоцій, створення ситуації успіху, зміна уявлень вихованця про своє «Я», підтримка ініціатив окремого учня чи групи, створення умов для творчості;
 - посилення соціального контролю за умовами виховання дітей у неповних сім'ях
 - популяризація серед учнів переваг альтруїстичної допомоги, розвитку соціальних мереж; навчання способам вирішення конфліктів.

За результатами соціально-педагогічної діагностики доцільним є створення соціального паспорту сім'ї групи ризику (додаток Б).

Матеріально-технічне обладнання необхідне для реалізації проекту – це канцелярські товари, комп'ютер, принтер, телефон. Штатні працівники – соціальний педагог; психолог, а також волонтери. Партнерами проекту є фахівці служби у справах дітей, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. За участю волонтерів будуть організовуватись заходи з формування соціальної компетентності неповнолітніх.

По закінченню реалізації проекту очікуються наступні наслідки:

Буде створено електронний офіс, в якому занесена база даних про «сім'ї групи ризику», які розмежовані за ступенем занедбаності та потенційні «сім'ї групи ризику». За допомогою даних електронного офісу буде проводитися відповідна робота з сім'ями (вторинна профілактика). Очікується збільшення обізнаності населення про існуючий сайт. В наслідок цього очікується послаблення впливу

негативних чинників ризику.

Оцінка результатів проекту можлива за допомогою таких засобів:

- Перегляд електронного офісу;
- Збільшення кількості користувачів сайту, а відтак покращення обізнаності громадян з зазначеною проблемою;
- Проведення анкетування в одній зі шкіл на який поширюється дія цього проекту і за допомогою результатів виявити чи змінилася ситуація на краще.

Якість надання соціальних послуг Службою соціально-педагогічної підтримки неповних сімей буде обумовлена очікуваними результатами проекту:

1. Випуск інформаційного бюлетеню про діяльність Служби соціально-педагогічної допомоги неповним сім'ям.

2. Привернення уваги громадськості до проблем неповних сімей та перспектив функціонування Служби через ЗМІ та співпрацю з ЦСССДМ.

3. Популяризація знань щодо додаткових джерел реалізації власних ініціатив та шляхів їх пошуку.

4. Привернення уваги органів влади та інших інституційних форм до розв'язання соціально значущих проблем неповних сімей та суспільства в цілому.

5. Підвищення почуття власної значимості, відповідальності в становленні та подальшому розвитку Служби.

У випадку успішної реалізації проекту потенційним напрямком його розвитку може стати такий же спосіб відстеження «дітей групи ризику» і таким чином можна комплексно вирішувати дві проблеми одночасно, адже вони є взаємозалежними й на початковій стадії вирішувати ці проблеми.

На нашу думку, розроблена модель служби у сучасних соціальних умовах дозволить не тільки удосконалити життєдіяльність неповних

сімей, а й одержати довготривалий ефект, а саме: змінити споживацьке ставлення до держави, її соціальних інститутів на прагнення до самостійного рішення проблем власної життєдіяльності; розвивати громадянські ініціативи, самодіяльність населення, його активну участь у вирішенні проблем громади. Для цього служба має озброїти їх необхідними для цього знаннями, уміннями та навичками., розвивати сімейну творчість як елемент укріплення сім'ї, підвищення її виховного потенціалу.

2.3. Методичні особливості соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми із неповних сімей

Роботи з дитиною та її сім'єю починається з діагностики. Причини розладів у поведінці та розвитку дитини можуть полягати: у особливостях ставлення батьків до дитини та стилі їх виховання; у спотвореннях внутрішньої логіки та саморозвитку дитини; у процесах відносин між дітьми та батьками, які йдуть не так; у поєднанні факторів. У процесі первинної діагностики виявляються об'єкти (член сім'ї, яким потрібна допомога, або сім'я в цілому) та суб'єкти допомоги: соціальний педагог, залучення інших фахівців, характер допомоги. Цінну інформацію можна отримати шляхом спілкування та спостереження за поведінкою батьків.

Об'єктом діагностики є насамперед виховний потенціал сім'ї, її здатність реалізовувати функцію виховання, розвитку та соціалізації дитини. Його складовими є психологічна атмосфера, система міжособистісних стосунків, характер ставлення до дітей, їх потреб, рівень психологічної, педагогічної та загальної культури батьків, сімейний спосіб життя, структура, індивідуальні та типологічні особливості батьків.

Для оцінки виховного потенціалу неповнолітньої сім'ї можуть бути запропоновані наступні критерії та показники: сімейні стосунки

(особисті проблеми та особливості батька, введені у спілкування з дитиною, вплив сімейного спілкування на стосунки між батьком та дитиною); педагогічна культура батьків (педагогічна та психологічна грамотність, стереотипи виховання).

Для вивчення психологічної атмосфери сім'ї та сімейних відносин можна використовувати такі методи: метод батьківських відносин (А.Я. Варга та В. В. Століна); метод встановлення домінуючих почуттів індивіда по відношенню до його сім'ї «Типовий сімейний стан» (ТСС); опитувальник «Аналіз сімейної тривожності» (AST), метод «Сімейні цінності».

Якщо діагноз виявить, що батьки перебувають у неправильному батьківському положенні, застосовується корекційна робота. У разі порушення сімейних відносин доцільна сімейна терапія. Сімейна терапія може включати індивідуальні зустрічі з членами сім'ї, роботу з окремими сімейними підсистемами (подружжя, дитяча, триада - батьки та проблемна дитина), організація батьківських груп. Цілі та форми групової роботи обмежені материнською темою. Завдання особистісного розвитку членів групи не поставлені. Перш за все, група обговорює проблеми виховання дітей та спілкування з ними. Особисті проблеми членів групи обговорюються лише в тій мірі, яка необхідна для вирішення батьківських проблем.

З метою формування соціальної компетентності неповнолітніх застосовуються різні форми просвітницької роботи: дебати, практичні заняття, консультації; видання та розповсюдження брошур, буклетів, посібників, інформаційних матеріалів; тренінги; тематичні програми на радіо та телебаченні; рольові ігри, «круглі столи» з фахівцями тощо. Можна рекомендувати такі методи:

- метод групового обговорення - підвищення соціальної компетентності підлітка, їх загальної чутливості до існуючих проблем, встановлення стереотипів виховання та способів

запобігання їх руйнівного впливу; по мірі розгортання дискусії вона може включати елементи відтворення ситуацій та виправлення відео;

- метод відеокорекції передбачає виконання завдань, заснованих на перегляді відеозапису взаємодії батька і дитини; подальший його огляд, аналіз та самоаналіз підвищують критичну здатність;
- ігровий метод допомагає моделювати та відтворювати сімейні ситуації в контрольованих умовах. Прикладами є ігри: «Архітектор і будівельник» (зав'язаний очима будівельник під керівництвом архітектора, якому заборонено робити що-небудь руками, повинен розміщувати кубики на великій карті в певному порядку; батьки та діти повинні грати різні ролі); «Приємна пам'ять» (згадування та розмова про щось приємне для дитини та батька та показ того, як це було), «неприємна пам'ять» (пригадування та втрата останньої сварки між батьком та дитиною, а потім розмова про почуття дитини та батька)
- метод конструктивної дискусії допомагає порівнювати різні точки зору на виховання дитини, вирішення проблем, дозволяє змінювати поведінкові моделі, вчить слухати один одного, вибирати раціональні підходи на основі співпраці.

- Метод словесного обговорення вчить культурі діалогу в сім'ї, розвиває вміння аргументувати свої аргументи і уважно розглядати аргументи іншої людини, в тому числі власних батьків.

Соціально-педагогічні семінари - це ефективна форма роботи з неповнолітніми. Поєднання теоретичних знань, їх закріплення в практикумах, адресованих реальним ситуаціям сімейної взаємодії, створюють хорошу основу для соціальної компетентності. Будь-яка робота з підлітками є більш ефективною, якщо вона орієнтована на конкретні потреби, надаючи інформацію, необхідну для незалежного прийняття рішень. Важливо враховувати потреби підлітків самостійно

розуміти конфліктні ситуації, аналізувати альтернативи, визначати переваги та обмеження різних способів організації сімейної взаємодії.

Зважаючи на складність проблеми, необхідно інтегрувати зусилля лікарів, психологів, викладачів тощо, які можуть забезпечити соціального педагога через діяльність віртуальної Служби соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей.

ВИСНОВКИ

Неповна сім'я - це невелика соціальна група, що складається з одного з батьків та дітей, які проживають разом із ним. Неповна сім'я формується здебільшого після розлучення та розпаду всієї родини, рідше - при народженні позашлюбних дітей, внаслідок смерті одного з чоловіків, іноді при усиновленні дитини однією людиною, після фактичного розриву сімейних відносин.

Особливості неповної сім'ї такі: економічна підтримка неповнолітніх членів сім'ї є складною, оскільки така сім'я часто має низький дохід; порушується процес соціалізації дитини, тобто її входження в соціальне середовище, адаптація до неї, засвоєння соціальних ролей і функцій через відсутність повноцінного суб'єкта виховання в сім'ї, подвійна фемінізація виховання та втрата авторитету у сім'ї тривалий вплив на дитину конфліктної ситуації та нездатність батьків, що розлучились, вибирати педагогічно доцільний стиль взаємовідносин у питаннях виховання дитини; формування психологічної статі дитини порушено, складно виробити уявлення про культуру спілкування між статями та ознайомити дитину з соціальними ролями чоловіка (жінки), батька (матері); емоційна нестабільність у сім'ї, невпевненість батьків у своєму соціальному статусі, почуття обурення батьків щодо своєї дитини; менш агресивні діти.

Основними проблемами неповних сімей є:

1. Соціально-економічні: заражені на ризик бідності; ускладнення при працевлаштуванні матерів (через необхідність постійного догляду за дітьми); обмеженість часу, що приділяється дитині, виховного впливу та нагляду через постійну зайнятість, сполучення кількох робіт; відсутність можливості повноцінної рекреації та відпочинку; відсутність належного житла
2. Психологічні: особливості сприйняття таких родин соціальним ото-

ченням; існування патерналістських настроїв. (очікують від держави "суттєвої матеріальної допомоги", безкоштовного медичного обслуговування, покращення житлових умов, безкоштовного харчування, різноманітних пілг та субсидій)

3. Педагогічні: можливість успішно виховувати дітей.

Позитивні тенденції сформувалися в діяльності держави щодо неповних сімей. Суспільство усвідомлює необхідність заходів, спрямованих на зміцнення сім'ї, сімейну політику. На сучасному етапі в Україні існує певна система соціальної підтримки неповних сімей. Механізмами його реалізації є: цільова соціальна підтримка малозабезпечених сімей у вигляді грошової та натуральної допомоги; цільова соціальна підтримка малозабезпечених сімей у вигляді субсидій на житлово-комунальні послуги; створення системи державних установ, які надають соціальні послуги нужденним сім'ям. Соціальну підтримку неповних сімей надає мережа соціальних установ, включаючи: центри соціальних служб для молоді, спеціалізовані служби підтримки сім'ї, психологічні служби середніх шкіл.

Система діяльності державних установ, що склалася на сучасному етапі, передбачає: педагогічну допомогу у формі виховної роботи, обмін досвідом виховання в системі клубної роботи, залучення дітей до клубів, дитячих та юнацьких спортивних шкіл ; консультування (консультації психолога, лікаря, юриста); допомога у підборі та працевлаштуванні, професійній підготовці та перепідготовці, освіті та профорієнтації, навчанні у сімейному бізнесі; організація змістовного дозвілля.

На підставі результатів теоретичного аналізу проблеми функціонування неповних сімей можна зробити висновок про необхідність вжиття цілеспрямованих заходів щодо вдосконалення механізмів надання психолого-педагогічної допомоги неповнолітнім з неповних сімей.

Робота з неповною сім'єю в середній школі передбачає такі функції соціального педагога: діагностичну, прогностичну, консультативну, захисну, організаційну. Реалізуючи ці функції, соціальний педагог працює у таких основних напрямках: соціальна, педагогічна та психологічна діагностика; організація соціально-педагогічної взаємодії з людиною, яка потребує допомоги, співпраця з сім'єю; соціальний контроль за умовами виховання дітей у неповних сім'ях; формування соціальної компетентності неповнолітніх з неповних сімей. Робота з неповною сім'єю спрямована на вдосконалення психолого-педагогічної культури батьків, розширення та відновлення виховного потенціалу сім'ї, активне залучення батьків до процесу соціального виховання дітей. Для цих цілей використовуються різні види роботи: сімейна діагностика, психолого-педагогічна освіта батьків, сімейні консультації, корекція ставлення батьків до дитини, сімейна психотерапія.

З метою вдосконалення роботи з неповнолітніми з неповних сімей запропонована модель віртуальної Служби соціально-педагогічної підтримки вразливих сімей. Організувати його доцільно на базі психологічної служби навчального закладу. Це відповідає регламентам, а також полегшує доступність послуг для цієї категорії сімей. Мета створення віртуальної служби - допомога у вирішенні соціальних та соціально-психологічних проблем неповних сімей, допомога у адаптації до нового статусу в суспільстві, забезпечення формування соціальної компетентності неповнолітніх.

Основними видами діяльності служби є: інформаційно-просвітницька діяльність щодо прав сім'ї та дитини, корекція відносин у сім'ї та її членах з мікросередовищем тощо. Формування соціальної компетентності підлітків передбачає використання традиційних та інноваційні технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Акименко Ю. Заочний тренінг батьківської ефективності // Журнал для батьків. - 2000. - №2. – С. 44-52 1
- 2 Барановська Л. В. Психологічний аспект аналізу основних проблем спілкування // Науковий вісник НАУ. - 2000. – С. 32-38. 5
- 3 Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
- 4 Бодалев А.А. Психология общения: избранные психологические труды // А.А.Бодалев. – М., 1996. – 288 с.
- 5 Воспитание трудного ребенка: Дети с девиантным поведением: Учеб.-метод.пособие /Под ред М.И.Рожкова. – М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 20012. – 240 с.
- 6 Гущина Т. Ю. Формирование готовности будущего учителя к взаимодействию с неполной семьей школьника: Автореферат диссертации канд. пед. наук. - Белгород: БГУ, 1997. - 24 с. 22
- 7 Зайцева З. Г., Трубавіна І. М. Соціальна підтримка сім'ї / Комплексні програми центрів ССМ. - К.: УДЦССМ 2001. - С. 5-19 26
- 8 Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. – К.: РА «Прем'єр Медіа», 2003. – 412 с.
- 9 Зверева І.Д., Кияниця З.П., Кузьмінський В.О., Петрочко Ж.В. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: Навч.посіб. У 2-х част. – К.: Задруга, 2011. – Част.1 – 224 с.
- 10 Інновації у соціальних службах: Навч.-метод.посіб. /Семигіна Т.В., Покладова В.В., Грига І.М. та ін.. . – К.: Університетське видавництво «Пульсари», 2002. – 168 с.
- 11 Казанская В. Подросток: социальная адаптация: Книга для психологов, педагогов и родителей. – СПб: Питер, 2011. – 288 с.

- 12 Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи: Навч.посіб. – 2-ге вид. доп. і випр.. – К.: МАУП, 2003. – 168 с.
- 13 Макарова И.В., Крылова Ю.Г. Педагог-психолог. Основы профессиональной деятельности. – Самара: Издательский Дом БАХРАХ-М, 2004. – 288 с
- 14 Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 480 с.
- 15 Организация воспитательного процесса в школе: Учеб.пособие для студ. высш.учеб.заведений. – М.: Гуманит.изд.центр ВЛАДОС, 2001. – 256 с.
- 16 Основы социальной работы: Учеб.пособие для студентов высших учебных заведений / Под ред. Н.Ф.Басова. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 288с.
- 17 Павленок П.Д., Руднева М.Я. Технологии социальной работы с различными группами населения: Учебное пособие /Под ред.проф.П.Д.Павленка. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 272 с..
- 18 Приходько М. Новітні засади змісту діяльності соціального педагога: ціннісно-рольовий аспект // Наукові записки КДПУ, сер. "Педагогічні науки", - 2001. - вип. 32, ч. 1. - С. 43-46 51
- 19 Про
затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509
- 20 Психология социальной работы: Учебное пособие /В.О.Александрова, О.Н.Боголюбова и др.; Под общей редакцией М.А.Гулиной. – СПб: Питер, 2004. – 351 с.
- 21 Сат
ир В. Психотерапия семьи. - Речь: СПб, 2000. - 281 с. 61

- 22 Словарь социального педагога и социального работника /Под ред.И.И.Калачевой, Я.Л.Коломинского, А.И.Левко. – 2-е изд. – Мн.:БелЭн, 2003. – 256 с.
- 23 Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За загальною редакцією А. Й. Капської, І. М. Пінчук. – К.: УДЦССМ. 2000. – 260 с.
- 24 Сорочинська В.Є. Організація роботи соціального педагога: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 198 с.
- 25 Соціальна педагогіка: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
- 26 Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник /За ред. проф.А.Й.Капської. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
- 27 Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навчальний посібник. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с
- 28 Холостова Е.И. Семейное воспитание и социальная работа: Учебное пособие Е.И.Холостова, Е.М.Черняк, Н.Н.Стрельникова. – М.: издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2011. – 292 с.
- 29 Холостова Е.И. Социальная работа: Учебное пособие /Е.И.Холостова. – 7-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2010. – 800 с.
- 30 Холостова Е.И. Социальная работа с дезадаптированными детьми: Учебное пособие. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. – 280 с.
- 31 Шишковец Т.А. Справочник социального педагога. – М.: ВАКО, 2005. – 208 с.
- 32 Шклярчук Д. Шкільні страхи та їх подолання // Журнал для батьків. - 1999. - №4. - С. 4-6. 91

ДОДАТКИ**Додаток 1А**

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Додаток 1

Я, Тетяна Анжело Вітавічівна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

13.05.2020
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Тетяна Анжело Вітавічівна
(ім'я, прізвище)

Додаток А

Календарний план реалізації проекту

№ п/п	Заходи	Строки	Відповідальний
1.	Створення електронного офісу	2 дні	Соціальний педагог
2.	Введення наявних даних в електронний офіс по «сім'ям групи ризику»	1 тиждень	Соціальний педагог
3.	Робота в школі з соціальним педагогом та школярами (анкетування та бесіди)	3 тижні	Соціальний педагог
4.	Виявлення потенційних «сімей груп ризику»	2 тижні	Соціальний педагог
5.	Розподіл наявних «сімей груп ризику»	3 дні	Соціальний педагог
6.	Проведення вторинної профілактики серед «сімей груп ризику»	5 тижнів	Соціальний педагог та волонтери
7.	Оновлення бази даних електронного офісу	Протягом всього часу	Соціальний педагог

Додаток Б

Соціальний паспорт сім'ї групи ризику

Загальні відомості (прізвища членів родини, число членів родини): _____

П.І.Б. батька _____

Адреса _____

Рік народження _____

Освіта _____

Місце роботи, спеціальність _____

Стан здоров'я, інші відомості _____

П.І.Б. матері _____

Адреса _____

Рік народження _____

Освіта _____

Місце роботи, спеціальність _____

Стан здоров'я, інші відомості _____

Діти (відомості заповнюються на кожну дитину) _____

П.І.Б. _____

Дата народження _____

Місце навчання _____

Стан здоров'я _____

Характеристика умов у родині:

побутові _____

матеріальні _____

житлові _____

санітарні _____

Де є на обліку _____

З цієї ініціативи _____

До якого фактора групи ризику відноситься

Соціально-демографічний фактор:

багатодітна родина;

неповна родина;

з усиновленими, опікуваними дітьми;

з недієздатними батьками; 99

з низьким соціально-економічним укладом життя

(малозабезпечені).

Соціально-педагогічний фактор:

батьки не справляються із соціальною ситуацією;

конфліктні родини;

родини, де діти самовільно йдуть із дому.

Соціально-криміногенний фактор:

родини, де мається загроза життю дітей;

деградація батьків.

Економічний прогноз _____

Прожитковий мінімум _____

Реальний дохід _____

Дохід на 1 людину _____

Рекомендації:

Необхідно встати на облік у _____

Мають потребу в терміновій економічній допомозі _____

Інше: _____

Потрібно в реабілітації:

рішення соціального консилиуму від _____ р. по соціальній допомозі

Фахівець із соціальної роботи _____

(підпис)